

Kieliasiaain neuvottelukunnan kannanotto kielellisten oikeuksien edistämiseksi ja kielellisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen ja käräjäoikeusverkoston uudistamisen yhteydessä

Kieliasiaain neuvottelukunta on 22.8.2016 kuullut hallinto-oikeuden professori Olli Mäenpäästä kielellisten oikeuksien toteutumisesta SOTE -uudistuksessa sekä käräjäoikeusverkoston uudistuksessa. Tämän perusteella neuvottelukunta esittää seuraavaa:

1. Kieliasiaain neuvottelukunta painottaa että säännöksiä vähemmistökielen vaikuttamistoimielimestä täsmennetään ja vahvistetaan siten, että toimielimillä on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa kielipalveluiden tasoon. Neuvottelukunta huomauttaa, että kieliryhmien yhteiskunnalliset tarpeet on perustuslain mukaan turvattava samanlaisten perusteiden mukaan.

Kunta on kielellisen jaotuksen perusyksikkö. Kunnan asukkaiden itsehallinto takaa kielellisten oikeuksien toteutumisen niissä kunnissa, joissa ruotsinkielisten tai saamenkielisten osuus on merkittävä. Maakuntauudistuksessa merkittävä osa kuntien päätöksentekovallasta on tarkoitus siirtää maakunnalle. Alueen vähemmistökieleen kuuluva ryhmä voi maakunnassa jäädä niin pieneksi suhteessa enemmistökieleen, että se ei edustuksellisen demokratian kautta saa ääntään kuuluviin.

Keskeneräisessä luonnoksessa Maakuntalaista (27.6.2016) ehdotetaan, että kaksikielisessä maakunnassa maakuntahallituksen tulisi asettaa vähemmistökielen vaikuttamistoimielin. Lapin maakunnan olisi puolestaan asetettava saamenkielen vaikuttamistoimielin. Koska kyseessä on vaikuttamistoimielin eikä maakunnan toimielin, sillä ei olisi maakuntaa sitovaa päätösvaltaa, eikä sille voitaisi delegoida toimivaltaa. Käytännössä vähemmistökielisten oikeus päättää palveluistaan korvattaisiin oikeudella kertoa mielipiteensä. Järjestelmää ei voida pitää riittävänä turvaamaan kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä ja se on tulkittavissa nykyjärjestelmän heikennykseksi sekä kielellisten oikeuksien että osallistumisoikeuksien kannalta. Vähemmistökielen toimielin tulisi muodostaa lautakuntatyypiseksi siten, että sille voitaisiin antaa julkista valtaa.

2. Kieliasiaain neuvottelukunta painottaa, että sosiaali- ja terveystieteiden laajan yksityistämisen yhteydessä on luotava valvonta-, seuranta- ja seuraamusjärjestelmä, joka turvaa kielellisten oikeuksien toteutumisen käytännössä. Neuvottelukunta painottaa myös palvelunjärjestäjän vastuuta oikeuksien toteuttamisen toimivuudesta.

Jokainen viranomaisen valvoo omalla toimialallaan kielilain ja saamen kielilain noudattamista. Erillistä seuraamusjärjestelmää ei ole luotu. Eritylainsäädännössä on kieliä koskevia säännöksiä, mutta näissäkin valvonta ja seuraamukset ovat osoittautuneet liian heikoiksi turvaamaan kielellisten oikeuksien toteutumisen. Palveluiden laaja yksityistäminen sisältää riskin siitä, että perusoikeuksien toteutumisesta

huolehtiminen jää asiakkaan tietojen, kykyjen ja oma-aloitteisuuden varaan. Sekä järjestämislaissa että hankintalaissa tulisi tarkemmin säätää kielellisten oikeuksien huomioonottamisesta.

3. Kieliasiain neuvottelukunta painottaa, että saamenkielisten kielelliset oikeudet saamelaisten kotiseutualueella ei saa heikentyä SOTE -uudistuksen yhteydessä. Neuvottelukunta kiinnittää myös huomiota uudistuksen myötä avautuvaan mahdollisuuteen parantaa saamenkielisten ja viittomakielisten palveluiden tarjontaa isommilla paikkakunnilla, kun järjestämisvastuu ja resurssit kootaan suurempiin yksiköihin.

Saamenkielisten kielelliset oikeudet on pääasiassa sidottu saamelaisten kotiseutualueeseen. Palveluiden järjestämisvastuun siirtäminen saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevista kunnista maakuntaan ei saa heikentää oikeuksien tasoa, eikä saamenkielisten palveluiden tosiasiallista toteutumista.

On myös huomioitava, että arviolta 65 % saamenkielisistä asuu kotiseutualueen ulkopuolella, missä saamenkielisiä palveluita ei käytännössä ole tarjolla. Viittomakielisiä taas asuu kaikkialla Suomessa. Kun palveluiden järjestämisvastuu kootaan suurempiin resurssivahvoihin yksiköihin, on mahdollista tarjota palveluita saameksi ja parantaa viittomakielisten palveluiden tarjontaa (sekä tulkattuna että ilman tulkkausta) sellaisilla paikkakunnilla, joissa nämä kieliryhmät ovat suhteellisen suuria.

4. Kieliasiain neuvottelukunta korostaa julkisen vallan velvollisuutta huolehtia siitä, että oikeus käyttää suomea ja ruotsia toteutuu yhdenvertaisesti kaksikielisillä alueilla. Suomen- ja ruotsinkielisten oikeudet on toteuduttava samanlaisina riippumatta siitä, missä kaksikielisessä kunnassa he asuvat. Kielellisten oikeuksien toteutuminen ei saa olla paikkakuntariippuvaista. Lisäksi neuvottelukunta kehottaa arvioimaan uudelleen saamenkielisten kielellisiä oikeuksia kotiseutualueen ulkopuolella.

Valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Tällä hetkellä ruotsinkielisten kielelliset oikeudet kuitenkin toteutuvat eri tavalla esimerkiksi verrattaessa Pohjanmaata ja Uuttamaata. Pääkaupunkiseudulla omakielisten palveluiden saatavuus on sattumanvaraista ja kuntien välillä on suuria eroja. Kieliryhmään kuuluvat ovat toisin sanoen keskenään eriarvoisessa asemassa riippuen siitä missä he asuvat. Kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamenkielisten suuri osuus antaa myös aihetta harkita, olisiko paikallaan tulkita saamelaisten kielellisiä oikeuksia samanlaisten perusteiden mukaan kuin kansalliskielten oikeuksia.

5. Kieliasiain neuvottelukunta huomauttaa että PL 122 §:ää on sovellettava kärjäoikeusverkoston uudistukseen. Neuvottelukunta ei pidä hyväksyttävänä sitä, että uudistuksen kielteiset vaikutukset kohdistuvat huomattavasti suuremmissa mittakaavassa ruotsinkieliseen väestöön, kuin suomenkieliseen väestöön. Uudistuksessa on turvattava sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan, perustuslain edellyttämällä tavalla. Myös saamenkielisten oikeuspalveluiden tasosta on huolehdittava.

Kärjäoikeusverkoston uudistuksessa on sovellettava PL 122 §:ää. Uudistuksessa on turvattava suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tämä edellyttää paitsi kielten muodollisesti yhdenvertaista kohtelua, myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamista. Kärjäoikeusverkoston uudistuksen vaikutukset kohdistuvat huomattavasti suuremmissa mittakaavassa kaksikielisiin alueisiin kuin yksikielisiin,

ja heikentävät kielellisten oikeuksien toteutumista. Uudistuksen kielteiset vaikutukset kohdistuvat kaksinkertaisesti maan ruotsinkieliseen väestöön. Samalla kun etäisyys palvelupisteisiin kasvaa, myös kielelliset palvelut heikkenevät.

Pirjo Hiidenmaa
Puheenjohtaja

Corinna Tammenmaa
Pääsihteeri